

Anna Piwowarczyk

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Polska ■ Cracow University of Economics, Poland

Rola studiów dualnych w kształtowaniu zasobów rynku pracy na przykładzie modelu niemieckiego

The role of dual studies in shaping labour market resources based on the example of the German model

Streszczenie: Głównym celem artykułu jest przedstawienie niemieckiego modelu kształcenia dualnego na studiach wyższych ekonomicznych oraz odpowiedź na pytanie o to, czy studia dualne rozwijają postawy przedsiębiorcze studentów. Na podstawie sformułowanego celu przyjęto hipotezę, że studia dualne rozwijają postawy przedsiębiorcze studentów. Badania oparte zostały na analizie danych wtórnych: informacjach udostępnianych przez niemieckie Ministerstwo Nauki i Edukacji, raportach Komisji Europejskiej, literaturze naukowej oraz treściach udostępnianych na stronach internetowych przedsiębiorstw i uniwersytetów oferujących omawiany model kształcenia. W artykule skoncentrowano się na wybranych przykładach realizacji akademickiego szkolnictwa zawodowego. Na podstawie analizy wyników badań można stwierdzić, że studia dualne rozwijają postawę przedsiębiorczości wśród studentów uczelni ekonomicznych. Artykuł stanowi pokłosie badań, które zostały zrealizowane w ramach w projekcie DIALOG 0054/2019, pt.: „Uniwersytet przyszłości – Innowacyjny model dualnego kształcenia na studiach ekonomicznych wspomagany infrastrukturą badawczą” finansowanego przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Abstract: The main objective of the article is to present the German model of dual education in higher economic studies and to answer the question whether dual studies develop students' entrepreneurial attitudes. Based on the formulated aim, the hypothesis that dual studies develop students' entrepreneurial attitudes was accepted. The research is based on the analysis of secondary data: information provided by the German Ministry of Science and Education, reports of the European Commission, scientific literature and content provided on the websites of companies and universities offering this model of education. The article focuses on selected examples of the implementation of academic vocational training. Based on the analysis of research results, it can be concluded that dual studies develop an entrepreneurial attitude among students of economic universities. The article is the result of research, which was carried out within the project DIALOG 0054/2019, entitled: "University of the future – Innovative model of dual education in economic studies supported by research infrastructure" funded by the Minister of Science and Higher Education.

Słowa kluczowe: modele kształcenia dualnego; studia dualne w Niemczech; studia ekonomiczne

Keywords: dual education models; economic studies; dual studies in Germany

Otrzymano: 26 października 2021

Received: 26 October 2021

Zaakceptowano: 9 lutego 2022

Accepted: 9 February 2022

Sugerowana cytacja/Suggested citation:

Piwowarczyk, A. (2022). Rola studiów dualnych w kształtowaniu zasobów rynku pracy na przykładzie modelu niemieckiego. *Przedsiębiorczość – Edukacja [Entrepreneurship – Education]*, 18(1), 146–158. <https://doi.org/10.24917/20833296.181.12>

Wstęp

Utworzenie Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego rozpoczęło proces ujednoczenia i dostosowywania krajowych systemów szkolnictwa wyższego do wymagań Unii Europejskiej. Wśród głównych celów owego przedsięwzięcia było zwiększenie atrakcyjności i konkurencyjności europejskiego szkolnictwa wyższego na całym świecie oraz zwiększenie zatrudnialności absolwentów europejskich szkół wyższych na globalnym rynku pracy. Zgodnie z regulacjami prawnymi UE, w warunkach postępujących procesów globalizacji oraz rozwoju gospodarki opartej na wiedzy cechą systemów edukacji powinna być otwartość na zmiany zachodzące w otoczeniu oraz elastyczność pozwalająca na zdobywanie kwalifikacji potrzebnych do sprawnego funkcjonowania w środowisku zawodowym (*Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej z dn. 23 kwietnia 2008...*). Czy jednak wobec istniejących już wcześniej różnic w systemach edukacji poszczególnych państw członkowskich, odmiennych tradycji nauczania, odmiennych struktur organizacyjnych, wywołanych integracją zmian instytucjonalnych, demograficznych i technologicznych przedsiębiorstwa w innych krajach europejskich będą tak samo jak w Niemczech otwarte na podjęcie współpracy z uczelniami? (por. Ostoj, 2018; Skrzypek-Ahmed, S., 2019; Ściepanović, Artiles, 2020).

Zgodnie z analizami Departamentu Rynku Pracy Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, trudna sytuacja osób dopiero wkraczających na rynek pracy najczęściej wiąże się z brakiem odpowiedniego doświadczenia oraz niedopasowaniem kwalifikacji do potrzeb rynku pracy (Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, 2021, 8 grudnia). Problem zatrudnialności absolwentów szkół wyższych spowodował zainteresowanie niemieckim dualnym szkolnictwem zawodowym. Owa forma studiów, zdobywająca w Niemczech swoją popularność już od lat 70. ubiegłego stulecia, skupia się nie tyle na dogłębnych studiach teoretycznych, ile na praktycznym przygotowaniu młodych ludzi do pracy zawodowej. Zarówno globalne niemieckie grupy kapitałowe, korporacje, jak i lokalne przedsiębiorstwa popierają tę formę studiowania, ceniąc sobie w sposób szczególny praktyczne przygotowanie do zawodu absolwentów owych kierunków studiów oraz szybkie wdrożenie młodych ludzi w kulturę organizacyjną danego przedsiębiorstwa. Dotyczy to zwłaszcza niemieckich globalnych korporacji (Baethge, Wolter, 2015; Muhambetaliev, Kasymova, 2016). Dodatkowym atutem, którego korporacje upatrują w edukacji dualnej, jest to, że młodzi stażyści, praktykanci bądź pracownicy, motywowani przez pracodawcę w różny sposób są lojalni wobec macierzystej organizacji i bezpośrednio po ukończeniu studiów dualnych zostają w firmie na dłuższy czas. W ten sposób pracodawca nie musi inwestować dodatkowych

kosztów w przygotowanie pracownika do pracy. A z tego właśnie są niezadowoleni polscy pracodawcy, którzy podkreślają, że przygotowanie absolwenta szkoły wyższej do pracy zajmuje im ok. 2 lat. Wśród głównych luk kompetencyjnych¹ absolwentów uniwersytetów wymieniają oni: nieumiejętność powiązania ze sobą różnych obszarów funkcjonowania firmy, niezajomość podstawowych praktycznych elementów pracy, nieumiejętność zastosowania wyuczonej wiedzy w praktyce, braki w umiejętnościach organizacyjnych oraz niedostateczny rozwój umiejętności komunikacyjnych dotyczących m.in. zakomunikowania efektów wykonywanej pracy, skutecznej komunikacji i współpracy w zespole, komunikacji z klientem, umiejętności pisania maili. W celu pogłębienia współpracy pomiędzy biznesem a środowiskiem naukowym w 2003 roku Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego powołało brokerów innowacji (Piwowarczyk, 2016).

Kolejnym czynnikiem, który budzi zainteresowanie szybkim przygotowaniem absolwentów szkół średnich do pracy zawodowej, jest dynamiczny proces inwestycyjny wielu międzynarodowych korporacji i globalnych grup kapitałowych prowadzony w Europie i w Polsce. Przekłada się on na wzrost zatrudnienia na lokalnych rynkach pracy, ale także na zapotrzebowanie na wykwalifikowane zasoby pracy – w sposób szczególny dotyczy to szeroko rozumianych usług dla biznesu oraz branży IT. Promowanie dualnego kształcenia odbywa się więc w kontekście wysiłków zmierzających do wykształcenia kompetentnych pracowników dla przedsiębiorstw działających w różnych krajach europejskich.

W obliczu powyższych uwarunkowań forma studiów dualnych jawi się z jednej strony jako obiecująca droga na szybkie przygotowanie do zawodu młodego człowieka, zdobywanie cennego doświadczenia zawodowego, rozwijanie postaw przedsiębiorczych wśród studentów, a z drugiej strony jako bardzo dobry sposób na dostarczenie pracowników wykształconych zgodnie z oczekiwaniami pracodawców i potrzebami rynku pracy. Praca podczas studiów niewątpliwie wpływa na rozwijanie postaw przedsiębiorczych studentów. Muszą oni wykazać się dobrymi umiejętnościami organizacyjnymi, by powiązać często intensywny czas pracy w przedsiębiorstwie z zajęciami na uczelni. Przedsiębiorczość rodzi się bowiem w wyniku jednoczesnego działania pozostających ze sobą w relacjach trzech czynników: nastawienia (postawy), możliwości (wykonalności) oraz norm społecznych (Wach, 2015). Podczas zawodowych studiów prowadzonych w formie dualnej studenci mają możliwość wykonywać zawód, którego właśnie się uczą – realizują prace semestralne, licencjackie, magisterskie, które służą rozwiązaniu konkretnych wyzwań, problemów, zagadnień danego przedsiębiorstwa czy organizacji. Powierzone studentom zadania projektowe rozwijają postawę przedsiębiorczości (Moczydłowska, 2014) i stanowią sposobność dla inicjatywy, własnego sposobu rozwiązania danego problemu, a poprzez to rozwijają odpowiedzialność, kreatywność i potencjał człowieka. Należy mocno zaakcentować, że programy studiów dualnych, w tym treści kształcenia, są dokładnie dyskutowane z danym przedsiębiorcą i w ten sposób są dostosowywane do aktualnych potrzeb rynku pracy. Podczas tych dyskusji pracownicy naukowcy dotykają praktycznej problematyki przedsiębiorstw. Warto zastanowić się jednak, czy zawodowa orientacja dualnej formy studiów nie odbija się negatywnie na jakości kształcenia.

¹ Są to refleksje przedstawicieli krakowskich pracodawców wyrażone podczas debaty eksperckiej, która odbyła się na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie w dniu 23 września 2021 roku w ramach projektu DIALOG. Podobne opinie pracodawców można też spotkać w: Zawada, Chrzanowski (2019) oraz Piwowarczyk (2020).

Definicja i ogólne warunki funkcjonowania studiów dualnych w Niemczech

Dualny kierunek studiów, jako forma studiów łącząca studia akademickie na uniwersytetach ze szkoleniem praktycznym w firmach, w ostatnich latach znacząco zyskała na znaczeniu nie tylko w Niemczech, ale również w innych państwach (Graf i in., 2014). Dualne/podwójne studia na poziomie wyższym mają na celu połączenie studiów wyższych z praktyką zawodową w przedsiębiorstwie oraz często z kształceniem zawodowym w szkole zawodowej. Z punktu widzenia wymagań stawianych przez pracodawców kandydatom do pracy przygotowują one przyszłych absolwentów do płynnego wejścia na rynek pracy (Ostoj, 2016). Wśród określeń tej formy studiów w języku niemieckim funkcjonują następujące terminy: studia dualne, kooperatywne, pogłębione, łączone (*Duales Studium*, *Kooperatives Studium*, *Studium mit vertiefter Praxis*, *Verbundstudium*) (Graf i in., 2014; Hesser, 2018).

Filarem studiów dualnych są dwa miejsca kształcenia: szkoła wyższa i przedsiębiorstwo. Pomiędzy tymi dwoma podmiotami istnieje ścisła współpraca w zakresie kształtowania programów studiów. Uczelnie zawierają umowy o współpracy z przedsiębiorstwami. Przedsiębiorstwa natomiast zawierają ze studentami umowy o kształceniu i szkoleniu praktycznym w ich organizacji na czas trwania studiów w systemie dualnym (Hesser, 2018; *Wegweiser Duales Studium*, 2021, 8 grudnia). Firmy postrzegają wysoką praktyczną orientację modelu kształcenia dualnego jako decydujący czynnik ich przyszłego sukcesu gospodarczego, ponieważ dzięki ścisłej współpracy ze środowiskiem naukowym rozwiązywane są bieżące problemy organizacyjne. Dzięki procesowi rekrutacji w miejscu praktycznego kształcenia to pracodawca decyduje o tym, którego kandydata zatrudni i komu sfinansuje edukację w formie dualnej. To właśnie do absolwentów szkół średnich kierowane są oferty współpracy. Przedsiębiorstwa najbardziej są zainteresowane absolwentami szkół średnich z bardzo dobrymi ocenami. Mniejsze lokalne przedsiębiorstwa mają trudności z przyciągnięciem do pracy absolwentów szkół wyższych o wysokich wynikach, dlatego werbują swoich przyszłych stażystów, praktykantów bądź pracowników już na poziomie szkoły średniej, oferując im miejsce praktyki zawodowej w ich firmie oraz finansowanie studiów dualnych. W ten sposób zwiększają możliwość zatrudnienia zdolnych młodych osób i wykształcenia ich zgodnie ze swoimi potrzebami.

Absolwenci szkół średnich najbardziej ubiegają się jednak o miejsca w organizacjach o światowym zasięgu. Przykładowo grupa Adidas (Adidas, 2021, 10 października) zachęca „młodych, myślących, wysportowanych maturzystów” do aplikowania do ich firmy na zawodowe kształcenie w połączeniu ze studiami dualnymi i oferuje kursy prowadzone we współpracy z różnymi partnerami uniwersyteckimi. Ze swojej strony firma proponuje zdobycie praktycznego doświadczenia w międzynarodowym środowisku oraz staż w różnych działach firmy (w tym staż w jednej ze swoich zagranicznych filii) w połączeniu z kształceniem na studiach licencjackich na kierunkach: administracja biznesowa, cyfrowe zarządzanie przedsiębiorstwem, zarządzanie nieruchomościami, zarządzanie sportem, biznes międzynarodowy, informatyka ekonomiczna, inżynieria przemysłowa, zarządzanie obiektami. Szkolenie zawodowe odbywają się w siedzibie Adidasa w Herzogenaurach. Główne uczelnie, z którymi współpracuje Adidas AG, to DHBW Stuttgart i TH Nürnberg. Student decydujący się na dualne kształcenie w grupie Adidas jest więc związany z konkretnym regionem. W razie potrzeby Adidas wspiera swoich przyszłych studentów w znalezieniu zakwaterowania w pobliżu siedziby. Grupa Adidas informuje na swojej stronie,

że obecnie (Adidas, 2021, 10 października) posiada 1700 wolnych miejsc pracy w 288 lokalizacjach w 48 krajach, zorganizowanych w 22 zespołach. Inne możliwości szkoleniowe są dostępne dla pracowników za pośrednictwem wewnętrznego kampusu edukacyjnego. Warto podkreślić mobilność studentów podczas odbywania zawodowego kształcenia akademickiego w Adidas. Służy to rozwijaniu inteligencji kulturowej (Piwowarczyk, 2017), a także promuje mobilność studencką i rozwijanie kluczowych kompetencji XX w. (Graf i in., 2014). Podczas studiów studenci poznają firmę i procesy pracy. Młodzi pracownicy nie muszą kończyć stażu, lecz mogą bezpośrednio po studiach rozpocząć pracę, do czego zachęceni są najlepsi stażyści. W ten sposób firma w krótszym czasie pozyskuje wdrożonego w kulturę organizacyjną firmy, wyszkolonego pracownika.

Do aplikowania na staże w ramach kształcenia dualnego zachęca na swoich stronach internetowych wiele małych lokalnych przedsiębiorstw, a także dużych grup kapitałowych, takich jak Deutsche Bank, Commerzbank, BMW, Volkswagen, ABB, Daimler AG, Allianz, Merck, Siemens.

Modele kształcenia dualnego w Niemczech

Kształcenie dualne w Niemczech opiera się na czterech (Hesser, 2018; *Wegweiser Duales Studium*, 2021, 8 grudnia) modelach kształcenia. Dwa pierwsze modele studiów są odpowiednie dla absolwentów szkół średnich, którzy jeszcze nie pracowali w firmie (są to studia licencjackie). Warianty nr 3 i nr 4 przeznaczone są dla osób pracujących lub takich, które ukończyły studia licencjackie i chciałyby kontynuować swoją edukację.

▪ Model 1. Studia dualne zintegrowane z kształceniem zawodowym (*Ausbildungsintegrierendes duales Studium*)

W modelu tym uzyskuje się tytuł ukończenia studiów wyższych na poziomie licencjata oraz dyplom ukończenia kształcenia zawodowego (*Ausbildung*). Edukacja odbywa się w trzech miejscach, którymi są uniwersytet, firma i szkoła zawodowa. Edukacja oparta na tym modelu polega na połączeniu kształcenia zawodowego (*Ausbildung*) w szkole zawodowej i wyuczeniu tego zawodu poprzez pracę w firmie ze studiami w szkole wyższej. Ten model jest najbardziej preferowanym modelem w Niemczech, ponieważ równoległe z uzyskaniem tytułu licencjata odbywa się praktyka zawodowa w firmie partnerskiej uczelni. Jak sama nazwa wskazuje, kształcenie zawodowe w przedsiębiorstwie jest zintegrowane z okresem studiów. Programy studiów dualnych, które integrują kształcenie zawodowe, są oferowane głównie jako model blokowy lub tygodniowy, wymagają bardzo precyzyjnej współpracy firmy z uniwersytetem i szkołą zawodową. Zajęcia na uczelni odbywają się albo w określone dni tygodnia, albo w blokach tygodniowych, po których następuje praktyczne zastosowanie zdobytej na uniwersytecie wiedzy w firmie.

▪ Model 2. Studia dualne zintegrowane z praktyką lub oparte na współpracy (*Praxisintegrierendes bzw. kooperatives duales Studium*)

W edukacji opartej na tym modelu uzyskuje się tylko świadectwo ukończenia studiów wyższych na poziomie licencjata, bez świadectwa ukończenia szkoły zawodowej. Jest to hybrydowy model studiów dualnych, polega on na kształceniu na uniwersytecie i fazach

praktyki/stażu w przedsiębiorstwie. Student nie uczęszcza jednak do szkoły zawodowej. Jest zatrudniony jako stażysta lub jako pracownik, a nie jako praktykant. Studenci zwykle pracują dla firmy przez cały okres studiów i przechodzą tam przez różne działy, aby uzyskać wgląd w różne obszary i procesy przedsiębiorstw. Są też warianty kształcenia wg tego modelu, w których student co semestr musi szukać nowej firmy i odbyć tam wymagany programem kształcenia uniwersyteckiego staż. Pozwala to na zdobycie większej praktyki zawodowej i rozeznanie się w procesach różnych organizacji.

▪ **Model 3. Zintegrowany program studiów dualnych (*Berufsintegrierendes duales Studium*)**

Wariant skierowany jest do osób, które mają już stałe stanowisko pracy i chcą poszerzyć swoje kompetencje, pogłębić wiedzę na uniwersytecie. W przypadku studiów dualnych zintegrowanych z pracą liczba przepracowanych godzin w firmie jest zmniejszana. Pracownik musi tę kwestię uzgodnić z przełożonymi. Kierownictwo jest więc poinformowane o studiach i musi wyrazić na nie zgodę. Często jest tak, że to właśnie kierownictwo kieruje konkretnych pracowników na studia.

▪ **Model 4. Zaoczne/praktyczne studia dualne (*Berufsbegleitendes/ praxisbegleitendes duales Studium*)**

Ten model studiów ma podobną strukturę, jak studia niestacjonarne, ponieważ w większości przypadków studiowanie odbywa się równoległe z pełnoetatową działalnością zawodową. Różnica w stosunku do klasycznego kształcenia dualnego polega na tym, że to pracodawcy zależy na doszkoleniu pracownika i dlatego oddelegowuje go na studia i udziela mu wsparcia w postaci finansowania studiów i dostosowania obowiązków zawodowych i siatki godzin do planu zajęć na uczelni. W większości uczelni studia te odbywają się jako studia zaoczne w formie wirtualnej wieczorami lub w weekendy.

To, według którego modelu przebiegają studia, zależy od danej szkoły wyższej i jej umowy z przedsiębiorstwem, w którym odbywa się praktyczna edukacja. Zdecydowana większość kierunków dualnych jest oferowana na poziomie studiów licencjackich. Po zakończeniu studiów dualnych na poziomie licencjackim możliwe jest kontynuowanie studiów na poziomie magisterskim. Warto jednak podkreślić, że uniwersytety niechętnie rekrutują absolwentów licencjackich studiów dualnych na uzupełniające studia magisterskie, ponieważ nie są oni wystarczająco dobrze przygotowani do pracy naukowo-badawczej. Wykształcenie dualne jest bowiem często mocno sprofilowane na realizowanie określonych procesów i zadań w firmie. Dodatkowo edukacja w szkole zawodowej, praca w firmie niewątpliwie odbija się negatywnie na jakości kształcenia wyższego.

Studia dualne w liczbach

Rozwój studiów dualnych w Niemczech

Początki studiów dualnych sięgają lat 70. XX w., kiedy to inicjatorzy pochodzący z gospodarki i ze świata polityki postawili stworzyć ukierunkowany na praktykę system studiowania,

który miał dostarczać młodych pracowników wykwalifikowanych zgodnie z potrzebami przedsiębiorców. Modelem testowym miała być Szkoła Zawodowa w Badenii-Wirtembergii, w której początkowo studiowało 160 studentów i uczestniczyło 50 przedsiębiorstw partnerskich. Test okazał się sukcesem. W roku 2009 Szkoła Zawodowa została przekształcona w Wyższą Szkołę Dualną. Obecnie studiuje w niej około 34 000 studentów w 9 lokalizacjach i w 4 kampusach w Badenii-Wirtembergii. Szkoła ma podpisane umowy z ok. 9000 partnerami biznesowymi (Namysło i in., 2014).

W międzyczasie zostało otwartych wiele innych szkół wyższych oferujących tę formę studiowania. Jako przykład dynamicznego rozwoju kształcenia dualnego w Niemczech można przytoczyć statystyki Federalnego Instytutu Kształcenia i Szkolenia Zawodowego (tab. 1).

Tabela 1. Rozwój kształcenia dualnego w Niemczech w latach 2004–2006 i 2008–2016

Rok	Liczba kierunków dualnych	Przedsiębiorstwa oferujące miejsca pracy wraz ze studiami dualnymi	Studenci
2016	1 592	47 458	100 739
2015	1 553	42 951	95 240
2014	1 505	41 466	94 723
2013	1 014	39 622	64 358
2012	910	45 630	64 093
2011	879	40 555	59 628
2008	687	24 572	43 991
2006	608	22 003	43 536
2005	545	18 911	42 467
2004	512	18 168	40 982

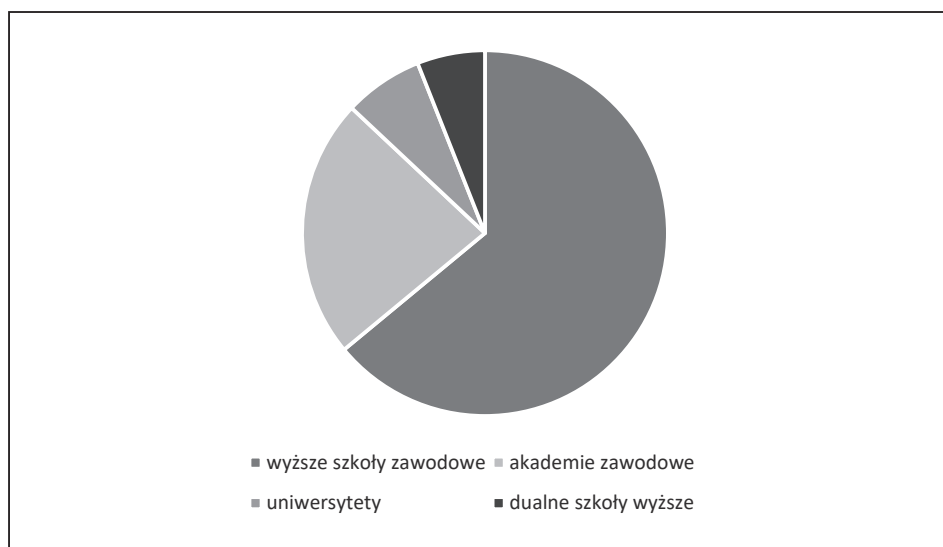
Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bundesinstitut für Berufsbildung (2021, 15 października)

Tylko w latach 2004–2016 liczba dualnych programów studiów wzrosła mniej więcej trzykrotnie, w roku 2004 oferowano 512 kierunków dualnych, a w roku 2016 było ich już 1 592. W roku 2004 oferowano 18 168 miejsc pracy połączonych z akademickim zawodowym kształceniem dualnym, w roku 2016 – już 47 458. W roku 2004 w Niemczech kształciło się 40 982 studentów, natomiast w roku 2016 – ponad 100 tysięcy.

Placówki edukacyjne kształcące studentów dualnych

Jeżeli chodzi o szkoły wyższe oferujące zawodowe kształcenie dualne, to na pierwszym miejscu znajdują się wyższe szkoły zawodowe (*Fachhochschulen*). Oferują one 64% wszystkich kierunków studiów dualnych w Niemczech. 23% usług edukacyjnych świadczą akademie zawodowe (*Berufsakademien*), uniwersytety świadczą 7% usług edukacyjnych. Najmniej, bo 6% usług w zakresie zawodowego kształcenia akademickiego, oferują wyższe szkoły dualne (*Duale Hochschulen*) (ryc. 1).

Rycina 1. Rozkład szkół wyższych oferujących studia dualne w Niemczech w roku 2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Wegweiser deuales Studium* (2021, 8 grudnia)

Programy studiów oferowane przez przedsiębiorstwa wg kierunku studiów

W roku 2018 przedsiębiorstwa w Niemczech oferowały w sumie 5149 miejsc pracy połączonych ze studiami dualnymi. Liczbę miejsc pracy według kierunków studiów dualnych przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Oferty pracy przedsiębiorstw według kierunków studiów w Niemczech w roku 2018

Lp.	Najpopularniejsze kierunki studiów	Liczba ofert pracy przedsiębiorstw
1.	Ekonomia i zarządzanie przedsiębiorstwem	1 081
2.	Informatyka w biznesie	596
3.	Budowa maszyn	430
4.	Informatyka	407
5.	Elektrotechnika	374
6.	Inżynieria przemysłowa	351
7.	Mechatronika	172
8.	Inżynieria lądowa	108
9.	Administracja biznesu	91
10.	Logistyka	75

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Wegweiser deuales Studium* (2021, 8 grudnia)

Najbardziej popularnymi ofertami pracy połączonymi ze studiami dualnymi wśród przedsiębiorstw w Niemczech jest są oferty w obszarze ekonomii i zarządzania przedsiębiorstwem. Z 1081 miejscami pracy stanowią one 21% wszystkich ofert pracy dla osób chcących pracować i studiować dualnie. Na drugim miejscu znajduje się informatyka

w biznesie (596 ofert pracy). Kolejne są budowa maszyn (430 ofert) informatyka (407 ofert) elektrotechnika (374), inżynieria przemysłowa (351), mechatronika (172), inżynieria lądowa (108), administracja biznesu (91 ofert) i logistyka (75 ofert).

Studia dualne według dziedzin naukowych

W roku 2018 w 225 uczelniach kształcących w formie dualnej oferowano łącznie 1 479 programów studiów dualnych w ośmiu dziedzinach naukowych.

Tabela 3. Programy studiów dualnych według dziedzin naukowych w Niemczech w roku 2018

Dziedzina naukowa	Oferty studiów (1479)	Udział procentowy (100%)
Ekonomia, finanse, zarządzanie	704	48%
Dziedzina nauk inżynieryjno- -technicznych	580	39%
Informatyka	190	13%
Dziedzina nauk o zdrowiu	132	9%
Dziedzina nauk o administracji i służbie publicznej	86	6%
Media i komunikacja	58	4%
Pedagogika i nauki społeczne	48	3%
Turystyka i rekreacja	26	2%

Źródło: opracowanie na podstawie: *Wegweiser deuales Studium* (2021, 8 grudnia)

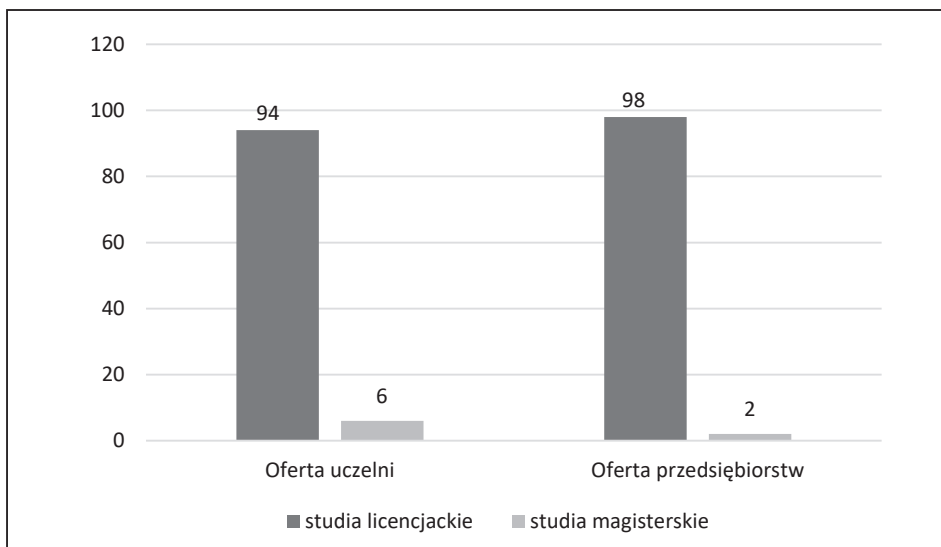
Podobnie jak w przypadku przedsiębiorstw oferta studiów dualnych w szkołach wyższych jest zdominowana przez kierunki ekonomiczne. Stanowią one 48% z 1 479 kursów w formie studiów dualnych oferowanych w roku 2018 w niemieckich szkołach wyższych. Silnie reprezentowane są również kierunki studiów w dziedzinie inżynieria i technologia (40%). Najmniej kierunków w formie dualnych studiów oferowanych jest w obszarach: media i komunikacja (4%), pedagogika i nauki społeczne (3%), turystyka i rekreacja (2%).

Studia dualne według tytułu ukończenia studiów wyższych

Oferta studiów dualnych w Niemczech skierowana jest głównie do absolwentów szkół średnich chcących rozpocząć studia na poziomie licencjackim. Dotyczy to zarówno ofert pracy proponowanych przez niemieckie przedsiębiorstwa, jak i uczelnie kształcące w formule dualnej.

Jak wynika z danych (ryc. 2), prawie wszystkie programy studiów dualnych oferowane przez podmioty świadczące usługi szkoleniowe i przedsiębiorstwa są skierowane do absolwentów szkół średnich: 94% ofert studiów dualnych skierowanych jest dla studentów studiów licencjackich. 98% ofert pracy w przedsiębiorstwach skierowanych jest dla absolwentów szkół średnich chcących podjąć pracę zawodową i uzyskać tytuł licencjata. Zaledwie 2% ofert pracy w przedsiębiorstwach kierowanych jest dla studentów chcących studiować na studiach magisterskich. Oferta uczelni w zakresie studiów drugiego stopnia pragnących studiować w formie dualnej jest również bardzo niska, wynosi 6%. Z uwagi na to ilość przekazywanej i wymaganej wiedzy jest mniejsza niż na zwykłych studiach

Rycina 2. Studia dualne według tytułu zawodowego w roku 2018 w Niemczech

Zródło: opracowanie własne na podstawie: *Wegweiser deuales Studium* (2021, 8 grudnia)

wyższych. To prowadzi do tego, że szkoły dualne nie są naukowo na tak wysokim poziomie jak uniwersytety. Często zamyka to lub utrudnia studentom dualnym rozwój kariery naukowej, badawczej oraz stanowi barierę w przyjęciu na uzupełniające studia magisterskie.

Student podpisujący umowę o pracę z danym przedsiębiorstwem jeszcze przed rozpoczęciem studiów wiąże się z nim również finansowo, ponieważ to ono finansuje studia. W przypadku przerwania studiów student zobowiązany jest pokryć dotychczasowe koszty kształcenia. Studenci nie mają też możliwości odbycia praktyk w innych miejscach pracy, a czasem nawet w innych działach firmy. Formalnie student jest przede wszystkim pracownikiem firmy kształcenia praktycznego i w rzeczywistości nie ma za wiele czasu na inne aktywności niż praca i nauka.

Podczas klasycznego uniwersyteckiego kształcenia studenci mogą brać udział w praktykach, wolontariatach, próbować sił w różnych branżach, pracować za granicą, skorzystać z programu Erasmus i na podstawie tych doświadczeń dokonać wyboru pracodawcy. Dużą zaletą studiów dualnych są oczywiście pieniądze, które studenci otrzymują od przedsiębiorstwa kształcenia praktycznego. Wysokości wypłat uzależnione są od pracodawcy. Dodatkowo firmy z reguły w pełni pokrywają koszty kształcenia na uniwersytecie.

Kolejną zaletą są także małe grupy studenckie (do 30 osób), seminaryjne, i wynikający z tego bliższy bezpośredni kontakt z wykładowcami niż w klasycznym modelu studiowania. Daje to możliwość przedyskutowania zdobytej wiedzy, jej wdrożenia w rozwiązanie konkretnych problemów w firmie kształcenia praktycznego.

Studia dualne są studiami bardzo praktycznymi. Niejednokrotnie wygląda to tak, że w poniedziałek czy wtorek studenci uczą się określonego materiału, a na następny dzień mają możliwość zastosowania zdobytej wiedzy w firmie. W ten sposób proces uczenia się przebiega szybciej i intensywniej. Wykładowcami na uczelniach dualnych są bardzo często specjaliści – praktycy z danej branży. Niektóre przedsiębiorstwa oferują wybranym przez

siebie studentom dodatkowe pakiety szkoleniowe, kilkudniowe seminaria, kursy doszkaldcające, podczas których można zdobyć wiele cennych umiejętności (często dotyczy to soft skills) potrzebnych w pracy zawodowej w danej firmie. Firmom często zależy na tym, aby najlepiej wykształceni studenci zatrudnili się w nich po zakończeniu studiów dualnych. To samo dotyczy wyjazdów i staży międzynarodowych. Duże, globalne, międzynarodowe przedsiębiorstwa oferują swoim studentom staże w swoich zagranicznych filiach. W ten sposób studenci mogą doświadczyć, jak funkcjonują wybrane procesy firmowe w innym otoczeniu kulturowym i rozwinać swoje kompetencje komunikacji międzykulturowej.

Podsumowanie

W Niemczech istnieje ugruntowana kultura nauczania i tradycja akademickiego zawodowego kształcenia dualnego. Dźwignią tego procesu są niewątpliwie globalne niemieckie koncerny, które zgłaszają zapotrzebowanie na wykwalifikowanych zgodnie z ich potrzebami pracowników. Również mniejsze lokalne przedsiębiorstwa preferują ten sposób akademickiej edukacji zawodowej. Tym samym podmioty te mają motywację do współpracy ze środowiskiem naukowym i chętnie inwestują w wykształcenie pracownika.

Młody człowiek już jako licealista wdraża się w kulturę organizacyjną firmy czy korporacji, zwykle jest lojalny i pozostaje w firmie na dłużej. Zresztą w większości przypadków całe doświadczenie i kwalifikacje zawodowe zdobywa w jednej organizacji, a nawet w jednym dziale. 98% studiujących to osoby uzyskujące tytuł licencjata.

Programy nauczania na studiach dualnych są dostosowane do partnera biznesowego, bardzo często są one układane indywidualnie i dlatego są trudne do porównania, oceny i akredytacji.

Czy niemiecki model kształcenia dualnego jest możliwy do implementacji w polskim systemie szkolnictwa wyższego? Odpowiedź na to pytanie nie jest jednoznaczna. Z jednej strony w Europie i Polsce można zaobserwować dynamiczny proces inwestycyjny wielu międzynarodowych korporacji i globalnych grup kapitałowych, co rodzi potrzebę szybkiego przygotowania absolwentów szkół średnich do pracy zawodowej. Z drugiej zaś strony istotne bariery stanowią rozwiązania i regulacje prawne dotyczące zasad funkcjonowania szkół wyższych, niewielkie doświadczenie współpracy środowiska biznesowego ze światem nauki, inna tradycja kulturowa polskich uniwersytetów oraz obniżenie jakości kształcenia w szkołach wyższych.

Literatura

References

- Adidas. (2021, 10 października). *Unsere kultur*. Pozyskano z: <https://careers.adidas-group.com/the-company?locale=de>
- Ausbildung.de. (2021, 15 listopada). *Duales studium*. Pozyskano z: <https://www.ausbildung.de/duales-studium/>
- AzubiYo. (2021, 15 października). *Duale Studiengänge*. Pozyskano z: <https://www.azubiyo.de/dual-studieren/studiengaenge/>
- Bundesinstitut für Berufsbildung. (2021, 15 października). *AusbildungPlus. Duales Studium in Zahlen. Trends und Analysen. Bundesministerium für Bildung und Forschung 2014*. Pozyskano z: <https://www.bibb.de> <https://www.ausbildung.de/duales-studium>

- Baethge, M., Wolter, A. (2015). The German Skill Formation Model in Transition: From Dual System of VET to Higher Education?. *Journal of Labor Research*, 48(2).
- Daimler. (2021, 15 listopada). *Kaufmännische Studiengänge – Halbzeit studieren. Vollzeit lernen*. Pozyskano z: <https://www.daimler.com/karriere/schueler/duales-studium/kaufmaennische-studiengaenge>
- Deutscher Akademischer Austauschdienst. (2021, 12 listopada). <https://www.daad.de/de/studieren-und-forschen-in-deutschland/studium-planen/das-duale-studium/>
- Graf, L. i in. (2014; 2021, 8 grudnia). *Duale Studiengänge im globalen Kontext: Internationalisierung in Deutschland und Transfer nach Brasilien, Frankreich, Katar, Mexiko und in die USA*. Berlin. Pozyskano z: https://www.pedocs.de/volltexte/2015/10295/pdf/Graf_et_al_2014_DualStudyProgrammesInGlobalContext.pdf
- Hesser, W. (2018). *Implementation of a dual system of higher education within foreign universities and enterprises*. Hamburg: Helmut Schmidt University.
- Moczydłowska, J. (2017). Istota i determinanty przedsiębiorczości – interdyscyplinarna analiza teoretyczna. W: M. Makowiec, A. Pietruszka-Ortyl, *Przedsiębiorczość a źródła przewagi konkurencyjnej w gospodarce opartej na wiedzy*. Kraków: Katedra Zachowań Organizacyjnych UEK, 49–64.
- Muhambetaliev, S., Kasymova, A. (2016). The Introduction of Elements of Dual Education System: *Experience, Problems, Prospects*, *Indian Journal of Science and Technology*, 9(47).
- Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (2021, 8 grudnia). *Sytuacja na rynku pracy osób młodych do 25 roku życia w 2019 roku*. Pozyskano z: <https://psz.praca.gov.pl/documents/10828/153114/Sytuacja%20na%20rynku%20pracy%20os%20C3%B3b%20m%C5%82odych%20do%2025%20r.%20%C5%BC.%20w%202019%20r..pdf/12db8e58-e3f5-4309-89ba-c30a856dbd87?t=1587361134412>
- Namysło, A., Bedrunka, K., Bucka, M., Grochalski, M., Koziarski, S., Kurys, B., Malik, K., Mroczek, E., Sitko, D., Ulbrich, R., Wilding, K. (2014). *Model kształcenia dualnego na Uniwersytecie Opolskim. Raport z prac zespołu ekspertów*. Opole: Uniwersytet Opolski.
- Ostoj, I. (2016). Studia dualne z perspektywy przyszłej tranzycji studentów kierunków ekonomicznych na rynek pracy. *Studia i Prace WNEiZ US*, 44(3), 189–200.
- Ostoj, I. (2018). Idea kształcenia dualnego – ocena potrzeb i możliwości jej implementacji w szkolnictwie wyższym w Polsce, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach. Tom: Innowacyjna gospodarka, innowacyjne organizacje, innowacyjni ludzie*, 238–250.
- Piowarczyk, A. (2016). Kompetencja interkulturowa brokerów innowacji. W: M. Makowiec, M. Adamczyk, *Uniwersytet przedsiębiorczy – perspektywy i wyzwania gospodarki innowacyjnej*. Kraków: Katedra Zachowań Organizacyjnych UEK.
- Piowarczyk, A. (2017). Inteligencja kulturowa jako kompetencja kluczowa przedsiębiorczego studenta. W: M. Makowiec, A. Pietruszka-Ortyl *Przedsiębiorczość a źródła przewagi konkurencyjnej w gospodarce opartej na wiedzy*, Kraków: Katedra Zachowań Organizacyjnych UEK, 365–380.
- Piowarczyk, A. (2020). *Kompetencje komunikacji międzykulturowej. Rozwój kompetencji przyszłych ekonomistów i menedżerów*. Warszawa: C.H. Beck.
- Skrzypek-Ahmed, S. (red.) (2019). *Studia dualne szansą na wdrażanie innowacji i rozwój gospodarki*. Lublin: Innovatio Press Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji.
- Šćepanović, V., Artilles, A.M. (2020). Dual training in Europe: a policy fad or a policy turn?. *European Review of Labour and Research*, February.
- Stellenanzeigen.de. (2021, 7 grudnia). https://www.stellenanzeigen.de/jobboerse/duales_studium
- Studia dualne.eu. (2021, 20 września). *Studia dualne w Polsce i w Europie*. Pozyskano z: www.studiadualne.eu/s/3687/75500-wersja-polska/od30.htm?pa=100&dwze=x
- Wach, K. (2015). Środowisko biznesu rodzinnego jako stymulanta intencji przedsiębiorczych młodzieży akademickiej. *Przedsiębiorczość i Zarządzanie*, 7(3), 25–40.
- Wegweiser Duales Studium. *Duales Studium 2018. Statistiken und Trends*. (2021, 8 grudnia). Pozyskano z: www.wegweiser-duales-studium.de/statistik-2018

Zawada, P., Chrzanowski, M. (2019). Kształcenie dualne a wymagania współczesnego przemysłu – na przykładzie koncernu motoryzacyjnego BorgWarner, oddział w Polsce. W: S. Skrzypek-Ahmed (red.), *Studia dualne szansą na wdrażanie innowacji i rozwój gospodarki*. Lublin: Innovatio Press Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, 11–24.

Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej z dn. 23 kwietnia 2008 w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/we).

Zioło, Z., Rachwał, T. (2019). Zarys uwarunkowań dalszego rozwoju przedsiębiorczości w układach przestrzennych. *Przedsiębiorczość – Edukacja [Entrepreneurship – Education]*, 15(1), 7–18.

Anna Piwowarczyk, dr, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Centrum Językowe, Zespół Języka Niemieckiego. Magister filologii germańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Doktor nauk ekonomicznych w dyscyplinie nauk o zarządzaniu. Autorka artykułów naukowych i monografii *Kompetencje komunikacji międzykulturowej. Rozwój kompetencji przyszłych ekonomistów i menedżerów*. Jej zainteresowania naukowo-badawcze koncentrują się wokół rozwoju kompetencji komunikacyjnych w procesie kształcenia języków obcych, kompetencji międzykulturowych oraz inteligencji kulturowej.

Anna Piwowarczyk, PhD, Cracow University of Economics, Language Centre, German Language Team. Master of German Philology at the Jagiellonian University in Krakow. Doctor of Economic Sciences in the discipline of Management Sciences. Author of scientific articles and a monograph entitled *Intercultural Communication Competencies. Development of competences of future economists and managers*. Her research interests focus on the development of communicative competences in the process of foreign language education, quality of education in higher education, intercultural competences and cultural intelligence.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3033-5955>

Adres/Address:

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Centrum Językowe
Zespół Języka Niemieckiego
ul. Rakowicka 27
31–521 Kraków, Poland
e-mail: anna.piwowarczyk@uek.krakow.pl

Publikacja finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „DIALOG” realizowanego w latach 2020–2021, umowa nr 0054/DLG/2019/10.